

Jevgeni

Tweede deel van de romantrilogie
Het vloekbout

JEVGENI

roman JOHAN DE BOOSE

De Bezige Bij Antwerpen

INHOUD

- 7 HOOFDSTUK 1**
De worst krijgt het aan de stok met een aal
- 17 HOOFDSTUK 2**
De plek die God goed in de gaten houdt
- 33 HOOFDSTUK 3**
Vijf mannen
- 47 HOOFDSTUK 4**
De zinkput van de wereld
- 59 HOOFDSTUK 5**
Gods wegen zijn ondoorgrondelijk,
maar de Russische wegen zijn nog veel erger
- 81 HOOFDSTUK 6**
De vraag die men beter niet stelt
- 93 HOOFDSTUK 7**
De vezel
- 103 HOOFDSTUK 8**
't Complexe
- 111 HOOFDSTUK 9**
Constant Vercauwe
- 129 HOOFDSTUK 10**
Als
- 141 HOOFDSTUK 11**
Een plaats in de toekomst
- 157 HOOFDSTUK 12**
De brief

- 163 HOOFDSTUK 13**
Het onzijdig
- 173 HOOFDSTUK 14**
Het Boek van Schuld en Schaamte
- 183 HOOFDSTUK 15**
Maar toch een mens
- 187 HOOFDSTUK 16**
Casimir
- 205 HOOFDSTUK 17**
Schaakmat
- 221 HOOFDSTUK 18**
De doorn van Paulus
- 233 HOOFDSTUK 19**
Het uitgestelde kijken
- 243 HOOFDSTUK 20**
Hoofd vol zonden
- 257 HOOFDSTUK 21**
De Hogerhand
- 273 HOOFDSTUK 22**
De plek die God niet in de gaten houdt
- 291 HOOFDSTUK 23**
Het afscheid
- 303 HOOFDSTUK 24**
De procedure
- 337 HOOFDSTUK 25**
Thuis

Het is een boze wereld. Het vuur van haat
en geweld brandt hoog, het onrecht is machtig,
de duivel dekt met zijn zwarte vlerken een
duistere aarde. En spoedig wacht
de mensheid het eind van alle dingen.

JOHAN HUIZINGA, *Herfsttij der Middeleeuwen*

HOOFDSTUK

1

De worst krijgt het aan de stok met een aal

‘**M**en moet niet tot oude ondeugd vervallen, maar’, zegt vader Jevgeni met een vette knipoog, ‘de boog kan ook niet steeds gespannen zijn.’

Wij schrijven het dertienhonderdnegentigste jaar na de geboorte van Onze-Lieve-Heertje daarboven, op Lichtmis, bij de start van de sprokkelmaand, de maand van boete en bevroren slijk.

Bogomil, zijn medebroeder, loost onophoudelijk zuchten.

Ze kloppen op de Spitaalpoort aan de rand van de grootste stad van de Nederlanden, Ganda. De stadswacht, die knobbels op zijn kale schedel heeft, bekijkt hen van top tot teen en leest de vrijgeleide die ze van de abt van Ehinham hebben meegekregen.

‘Gasten en vis blijven maar drie dagen fris’, moppert hij. Hij zet de poort zo weinig open dat Jevgeni er met zijn tweehonderdtwintig pond nauwelijks door kan.

Vóór hen rijst het puntdak van de Sint-Baafsabdij op.

‘Naar het schijnt’, zegt Jevgeni, ‘kent men hier een woord voor wat ik nu dolgraag zou willen doen: lichtmisserij...’

‘Dat verbied ik,’ zegt Bogomil, ‘het is tijd voor gebed en bezinning. Men verwacht ons voor onze retraite.’

‘Natuurlijk, maar de avond is jong, en als de nacht straks valt, moeten wij een kaars aansteken, en die kaars – dat weet jij net zo goed als ik – is het teken van Zijn vuur.’ Hij sluit zijn ogen en peutert met zijn vingers tussen zijn tanden. ‘Zorg dat de vlam niet uitgaat, nooit! Blus de geest niet uit, zoals Paulus zegt in zijn eerste brief aan de Tessalonicenzen. Als de vlam dooft... O wee!’ Hij spuugt. ‘Bovendien heb jij mij niks te verbieden! Ech, volg me!’

Bogomil knijpt in Jevgeni's hand, trekt aan diens baard en klampt zich vast aan diens mouw, maar hij valt met een smak neer.

'Bij het teenkootje van de Verrezene,' bidt hij, 'hebben we niet al genoeg ellende gekend?'

Te laat. Jevgeni trekt zijn smerige habijt op en loopt de stad in, over het galgenveld, waar twee opgeknoopte dieven hangen te bengelen, langs de pakhuizen en de graanschuren, door de stegen vol lichtekooien.

Bogomil volgt hem als zijn schaduw.

Over de geplaveide straten lopen marktkramers, krom van de waren op hun rug. Kleermakers zitten op de stoep voor hun huis kleurrijke lappen te verknippen. Pelshandelaren spreiden hun bont uit op schragen. Barbiers prijzen met hese stem hun specialismen aan: scheren en kiezen trekken. De grutterijen ruiken naar kruidenwijn. Slagersknechten hakken karkassen in stukken, zodat het bloed en de botsplinters rondvliegen. Bij de deur van het slachthuis wachten een-orige, mistroostige varkens.

Iedereen gaapt de twee monniken na. Hun zwarte habijt, hun spitsbaard en hun vierkante hoed behoren niet tot een bekende orde. Ze worden aangeklampt, besnuffeld en overdonderd met vragen: of ze soms bedelmonniken zijn, of chirurgijns, of leden van de Orde van de Pretmakers, die 's zomers zwaar en 's winters licht gekleed gaan, en vooral wie hen heeft gestuurd: God of de Boze.

En hun taal: is dat het dialect van de Zotte Poort of van de Petercelle Poort? Lijkt het op het gekoeter van de Spijker, de graanstapelplaats aan de Graslei, waar altijd zonderling volk rondhangt, zowel bleekhuiden uit het noorden

als donkere zuiderlingen? Allemaal één pot nat overigens, gajes dat goed in het oog moet worden gehouden.

Nee, ze praten wattig, met een snorrende r en veel geslis.

Waar komen ze vandaan? Hun jukbeenderen zitten te hoog, hun ogen staan dicht bij elkaar dan bij normale mensenzielen. Zijn ze tapijtwevers uit Damascus of ontroonde koningen uit Constantinopel? Wie weet komen ze wel – God beware Ganda! – uit het land van de Wolga, waar naar men zegt de smerigsten onder de schepselen Gods wonen, hoewel ze fysiek tot de volmaaktste exemplaren behoren die ooit zijn waargenomen, slank als dadelpalmen, blond en kloek als berken.

Maar wederom nee, want de een is een vetklomp en de ander een kraakamandel.

Gelukkig hebben de monniken tijdens het jarenlange zwerven geleerd hoe ze de plaatselijke taaltjes met exotische charme moeten imiteren. In geval van nood pakken ze uit met Latijn of iets wat daarop lijkt. Ook al begrijpt niemand het, het dwingt eerbied af, want het tintelt als muziek in de oorschelp van de Allerhoogste.

Onderweg slaan ze een kruis bij de Sint-Nicolaaskerk, be-deplaats van schippers en bakkers, bij de Sint-Jacobskerk, waar pelgrims op hun knieën naar het altaar schuiven, en ook bij het half afgebouwde Belfort, dat een hallentoren met een stormklok is, helemaal geen heiligdom. Ze bekrui-sen zich zoals katholieken dat doen, vanaf het voorhoofd naar de borst en vervolgens van de linker- naar de rechter-schouder, niet van de rechter- naar de linkerschouder en met drie vingers tegen elkaar als de pootjes van een kat op een te klein draagvlak, zoals ze dat gewend zijn.

‘Want wij mogen geen argwaan wekken’, zegt Jevgeni.

Zelfs de door Onze-Lieve-Heer gewijde herders zijn nergens op aarde veilig, want God kijkt toe en moedigt Zijn kinderen aan om te lopen, maar Hij kan niet in hun plaats lopen en Hij weet niet waar de sluipjagers zich verschuilen.

Neem nou de Vrijdagmarkt, waar doorgaans de blijde inkomst van graven plaatsvindt, waar spiegelgevechten en steekspelen worden gehouden en waar spitsboeven worden terechtgesteld omdat rotte peren nu eenmaal niet in een gezonde fruitmand thuishoren. Op dat plein braken onlangs – althans volgens de abt die onze monniken in de abdij van Ehinham onder zijn vleugels heeft genomen – schermutselingen uit tussen wevers en lakenvollers, een grap die eindigde met de moord op de volksheld Jacob van Artevelde op de Kalandeberg, omdat hij zagezegd foute vrienden had. Vrolijk volk, die Gandabewoners, maar ook vechters.

‘Zouden dat,’ zegt Jevgeni met een blik op de keien onder zijn voeten, ‘bloedsporen zijn?’

‘Nee hoor, dat is olie, gemorst door marktvrouwen,’ zegt Bogomil omdat hij dat graag wil geloven.

‘Geloof me,’ zegt Jevgeni, ‘het is olie uit de hals van de fles die mens heet, dat ruik ik zo.’ Hij trekt een zure snuit. ‘Zei ik al dat ik een hete lever heb?’

Jevgeni slaat een slop in, ondanks het gemor van Bogomil.

Bij het zien van de zwartrokken gaat er – zoals in Lucas hoofdstuk zeven vers zestien – een golf van ontzag door de menigte drinkersbazen die zich bij de kroeg heeft verzameld. Meteen daarna proesten enkelen het echter al uit, wijzend op het koddige stel.

‘Verdwaalde carnavalsgangers!’ schatert een melkmuil in een smerige werkplunje die door de anderen Blauwnagel wordt genoemd.

‘Mogelijk een list van de Boze’, zegt een boer met een sneeuwwit baardje.

‘Of van de Voorzienigheid zelf om ons op de proef te stellen,’ zegt een student met een baret op zijn hoofd en met een hand waaraan enkele vingers ontbreken, ‘dat gebeurt heus, ik heb erover gehoord.’

‘Hou je klep, Geelsnavel’, zegt de boer.

‘Hun koppen staan naar de Apocalyps,’ zegt Blauwnagel enigszins verschrikt, ‘het eind is zeker nabij.’

‘Het eind van mijn glas, ja.’ De boer lacht. ‘Breng me snel een ander!’

Jevgeni stelt de mannen gerust door een lied te zingen dat meewarig begint en eindigt als een bruiloftsdans, zoals alleen zijn volk dat vermag. Vervolgens doet hij een goocheltruc door een lege kroes te laten verdwijnen en gevuld terug te toveren. Het levert hem een traktatie of vijf op, maar sommigen deinzen achteruit omdat ze vrezen dat de hoklos een onheilsprofeet is, vergezeld door zijn verwijfde, uit Sodom ontsnapte knecht, die onder zijn pij vast een mes verbergt.

Een kale man met een platte neus, een uitstulpende kin en koude ogen, gekleed in een schoudermantel die iets weg heeft van een soutane, knikt hen toe.

‘Nu is het wel de hoogste tijd’, fluistert Bogomil in Jevgeni’s oor, ‘om aan onze retraite te beginnen.’

Jevgeni schudt van nee. ‘Bezitten wij het ware geloof of niet?’

‘Er is maar één geloof,’ zegt Bogomil snel, ‘het orthodoxe, en er is maar één Kerk, de ark waarin het heil van de wereld berust. Waarom vraag je dat?’

‘Waarom gedraag jij je niet naar dat ene geloof? Wil je leven als een slappe katholiek? Altijd gebukt onder de zonde van Adam?’ In een mengeling van Slavisch, Germaans en Latijn roept hij uit: ‘Bij het dons op Jezus’ twaalfjarige bovenlip! Laten we drinken op de gezondheid van... de paus!’

Een melodieuze lachsalvo. Geelsnavel zegt: ‘Welke paus?’

Blauwnagel antwoordt: ‘Er zijn er twee, we kunnen dubbel drinken!’

Bogomil kruipt met een schouderophalen weg in een hoek. ‘Oi oi oi...’

De kaalkop wringt zich een weg naar Jevgeni.

‘Voortvluchtige geestelijken uit het Oosten?’ vraagt hij in gebrekkig Slavisch. Op zijn wang staan lelijke littekens.

‘Hoe kent u onze taal?’ vraagt Jevgeni.

‘De wereld waarin het mensdom leeft,’ zegt de man, ‘zal weldra openbarsten als een bloemknop. Wat tot dan toe in het duister van de knop heeft geleefd, zal worden verblind door een groot licht.’

‘Dat staat niet in de Heilige Schrift,’ zegt Jevgeni.

‘Dat hoeft ook niet om waar te zijn. Vergeef me mijn brutaliteit, mijn naam is Korst.’

‘Heer Korst...’

‘Geen heer, gewoon Korst. Ik bereid me alvast voor. Ik wiedz het onkruid, zodat we in alle schoonheid de toekomst tegemoet kunnen treden. Rechte deugd is een heilmiddel in slechte tijden. En ik leer nieuwe talen, waaronder het wonderlijke Slavisch. De monniken moeten mij bij gele-

genheid hun levensverhaal vertellen. Hebben zij mij al gezegd hoe zij heten?’

‘Jevgeni uit Moskovië, en die daar bij de muur is mijn medebroeder, Bogomil, eveneens uit Moskovië.’

‘Ha, Moskovië, subliem’, herhaalt Korst alsof hij er net vandaan komt. ‘Jevgeni? Dat betekent in onze taal zoiets als “Goedgeborene”, niet? En Bogomil, dat wil vrij vertaald zeggen: “Godsboterhammetje”. Wat grappig. Nou, Goedgeborene en Godsboterhammetje zijn welkom in onze contreien.’

‘Dank u wel, Korst.’

‘Zij moeten zich alleen hoeden voor zekere vormen van opdringerigheid.’

‘Opdringerigheid?’

‘Uitgaande van volslagen onbekenden die hen aanspreken in de menigte en pseudo-Bijbelse spreuken in hun oor druppelen.’

Als Jevgeni van de verwarring is gekomen, is Korst al weer verdwenen. Even later staat de kaalkop wuivend verderop in de steeg. Tegelijk begint het te regenen.

‘Wat een rare, maar godsaardige man’, zegt hij tegen Bogomil, die verongelijkt in een hoek zit achter zijn onaange-roerde bier. Jevgeni drinkt zijn zoveelste kroes leeg.

Daarna kantelt de wereld alsof het al lang voorspelde eind is aangebroken. Het bier van de vervloekte Gandabewoners valt niet te onderschatten. Het geeft een mens vleugels waarmee hij naar het grottenland van een boosaardig sprookje vliegt, en achteraf zegent het hem met beschamende vergetelheid.

‘Bogomil, zeg me wat er die avond is gebeurd’, zal Jevgeni later uittentreuren vragen, maar Bogomil zal zijn lippen op elkaar klemmen.

Het is nochtans eenvoudig.

Het bier der Gandabewoners is, zoals iedereen weet, sterker dan welk bier ook ter wereld, en de arme Moskovische monniken, althans een van beiden, hij die zich nooit een vorm van lichtmisserij ontzegt omdat alles als een geschenk Gods moet worden omhelsd, Jevgeni dus, hij krijgt de smaak te pakken. Op wonderbaarlijke wijze is de wereld opeens bevolkt met doedelzakspelende varkens en tovenaarsmutsen, de lastigste conflicten van de mensheid worden met een vingerknip opgelost en spelbreker tijd houdt op te bestaan. Vervolgens stroomt er geen bloed meer door de aderen van de drinker, maar geestrijk vocht, alle filosofische en theologische kwesties worden vanaf de bodem opnieuw geconstrueerd en er blijken zagen in het tandvlees van de medemens te zitten. Noord en zuid wisselen van plaats, de maan komt op en gaat onder, een worst krijgt het aan de stok met een aal, en Bogomil schreeuwt nog zo hard om zijn medebroeder te waarschuwen, maar het is al te laat, althans voor de kalfskop die het op Russisch rattengebroid heeft gemunt. De rest laat zich raden. Iedereen neemt de benen, behalve één. De stadswacht tast in het duister, maar trekt zich er niets van aan, want in Ganda regeert de onverschilligheid, en de Moskovische zwartrokken lossen op in een duistere benedictijnercel van de Sint-Baafsabdij, waar de een, Bogomil bijgenaamd Godsboterhammetje, onophoudelijk zuchten loost en de ander, bijgenaamd Goedgeborene, beroofd van zijn geheugen en zijn maaginhoud, slaapt als een zuigeling, ondanks het onafgebroken geschreeuw van brulkikkers in de kloostertuin en het geruis van malse regen.

HOOFDSTUK

2

De plek die God goed in de gaten houdt

Om vijf uur, vlak voor de priem, trekt de dag een oog open en sluit hij het meteen weer, maar Jevgeni en Bogomil hebben het gevoel dat de bronzen klepel tegen hun schedel tikt, en ze begrijpen dat er geen ontspannen is aan de werkelijkheid. Ze hullen zich in hun pijn en begeven zich in de kille voorjaarslucht naar buiten. Het plasregent nog steeds. Op de akker achter de abdij van Ehinham drijven plukken mist. Duiven vliegen als verloren zielen om de kerk van de heilige Salvator.

Wanneer alle monniken zijn aangekomen – enkele tientallen, schat Jevgeni – vult de stenen ruimte zich met een lijjig gezang dat klinkt alsof een schip tegen de stroom in wordt getrokken.

‘Het ruikt hier naar dooie muizen’, zegt Jevgeni in Bogomils oor.

Hij wordt tot stilte gemaand door de oude benedictijner-abt, die de Moskovische gasten onder zijn hoede heeft genomen. De kloostervader heeft een onuitspreekbare naam en een ingevallen, verwijfd gelaat, bedekt met de kalklaag van de ouderdom. Op zijn borst bungelt een sleutelring. Zijn habijt slobbert om zijn lichaam, dat zo dun is als een steel waaraan één dreigende arm hangt die lijkt op een zeis. Een tweede arm is er niet, er is alleen een lege mouw. In zijn ogen zijn de monniken kruisridders die met hun stem de mohammedanen moeten gaan betoveren, waarna hij de dwaalgeesten met een flinke slag van zijn ene arm zal ont-
hoofden.

Na het brevier eten ze in het refectorium zwijgend het zelfgebakken brood met een salade van karper en paling, terwijl een bejaarde lekenbroeder monotoon voorleest uit het heilige boek dat op de lessenaar ligt.

‘De profeet Nahum uit Juda schrijft in de zevende eeuw: “De Heer vernielt die tegen Hem opstaan. Als droge stoppels worden ze verteerd. Wee de bloedstad! Ontelbare lijken: men struikelt erover. Geen heil voor uw plaag, ongeneeslijk uw wond.”

In de kapittelzaal vindt vóór de terts een dagelijkse, besloten beraadslaging plaats, alleen bestemd voor de Vlaemse benedictijnen. Vervolgens krijgt ieder zijn taak: enkelen moeten de moestuin in, anderen het slachthuis, weer anderen worden naar de hoefstal aan de overkant van de rivier gestuurd. De meesten verzamelen zich vandaag evenwel voor een rustig uur in de bibliotheek, waar een rondreizende geestelijke een lezing houdt.

“t Lijkt hier soms ’n jodenkerk’, moppert de abt in de zuilengang, Latijn en lokale talen door elkaar mengend. ‘Elke week verschijnt er ’n nieuwe snoeshaan met ’n uitvinding die ’t monnikenleven in rep en roer zet, zo. ’t Is alles chinoiserie en byzantinisme! Onlangs demonstreerde iemand ’n schijf met ’n naald die de windstreken aanwees. Spoke-rij! Iemand anders kwam met ’n zwart poeder dat knalt als de donder. Toverspel! Vorige week stond er ’n reiziger op de drempel met ’n ijzeren doosje dat mat hoe ver de dag gevorderd was. Hekserij! Ontmunt mysterie!’ Hij snuit zijn neus met zijn vingers. ‘Iedereen maar ploeteren, alsof van al dat sloven ooit iets kwam, zo!’

‘Zo, zo,’ zegt Jevgeni, ‘wij leven in een wonderlijke wereld.’

‘Wat wordt er vandaag uitgevonden?’ vraagt Bogomil.

‘Het heet *oculi ad legendum*, ziet eruit als de bodem van ’n glas en wordt op de neus neergezet, zodat versleten ogen weer jong worden. Waar gaan we heen als iedereen zich God waant?’

‘God beware me,’ zegt Jevgeni, ‘voorwaar, abt... Neemt u ons niet kwalijk, maar uw naam...’

‘Van Scheeluwe.’

‘Juist,’ zegt Jevgeni, ‘Van Schaamlap.’

‘Van Scheurbroek,’ echoot Bogomil.

‘Bijkans, maar ’t Vlaemsch is ’n kwaad taaltje,’ zegt de kloostervader, ‘oefening baart kunst, zo.’

‘Het spijt me,’ zegt Bogomil.

‘Wat spijt u?’

‘Uw arm...’ Bogomil wijst naar de dode mouw.

‘Tot m’n verdriet.’ De abt glimlacht bijna. ‘Wilt gijlieden de abdij zien?’

Ze verblijven hier al een tijdlang, maar nu pas legt de abt enige gastvrijheid aan de dag. ‘Volg mij.’

Ze staan op de hoek van de zuidelijke en de oostelijke zuilengang. Achter hen bevindt zich de monumentale kerk met een pleintje ervoor, waarop de regen neerplenst. In het midden van de vierkante zuilengalerij ligt een grasveld met een scheefgezakte waterput. Het eerste gebouw aan hun linkerhand is de kapittelzaal, waar de dagelijkse beraadslaging plaatsvindt.

‘Wat Hansje niet leert,’ zegt de abt, ‘zal Hans niet weten. Wij zijn allen kinderen in de school van ’t leven, zo.’

‘Wat bespreekt u in de kapittelzaal?’ vraagt Jevgeni.

De kloostervader kijkt hem verbaasd aan. ‘*Regula Benedicti* oftewel de regel van Benedictus vanzelfsprekend, geschreven in de zesde eeuw in de abdij van Monte Cassino.’

Jevgeni en Bogomil mogen een blik werpen in de kapittelzaal: een kale ruimte, arduinen banken, beelden van overleden abten. Door het raam in de achterwand is de moestuin te zien. Achter in de moestuin staat, gedeeltelijk aan het